

Martina Borovčak

Znanstveni skup Hrvatsko-talijanski odnosi (1915-1947)

U prostorijama Filozofskog fakulteta u Zagrebu 23. ožujka 2007. godine, održan je znanstveni skup pod nazivom Hrvatsko-talijanski odnosi (1915–1947). Skup koji je organizirao Zavod za hrvatsku povijest, a održan pod pokroviteljstvom predsjednika Republike Hrvatske, gospodina Stjepana Mesića, okupio je brojna eminentna imena. Skupu, koji su popratili i mediji, nazočio je i sam predsjednik u pratnji savjetnika za pitanja političkog sustava, prof. dr. sc. Siniše Tatalovića te u pratnji posebnog savjetnika za međunarodne odnose, Budimira Lončara. Skupu su nazočili i pomoćnik ministra znanosti, prosvjete i športa Mirko Marković, pomoćnica ministra Zrinka Kovačević te zamjenica gradonačelnika Zagreba Ljiljana Kuhta Jeličić. Moderatori skupa, prof. dr. sc. Ivo Goldstein i akademik Petar Strčić, u suradnji s kolegama iz Hrvatske i Slovenije, predstavili su nam neka od novijih rezultata u istraživanju hrvatsko-talijanskih odnosa.

U uvodnom dijelu skupa govorili su pročelnik Odsjeka za povijest prof. dr. sc. Borislav Grgin, dekan Filozofskog Fakulteta prof. dr. sc. Miljenko Jurković i predsjednik Republike Hrvatske Stjepan Mesić.

U svojem je govoru dekan fakulteta, Miljenko Jurković, istaknuo važnost skupa čija je tema »generalno gledajući jedna iz niza koje već više od stotinu godina produbljuju znanstvene i visokoškolske veze dviju država« i koja je provokativnija zbog političkih konotacija, no »ni manje ni više od našeg uobičajenog znanstvenog i istraživačkog rada«. Poželio je dobrodošlicu svim gostima, posebno predsjedniku, naglasivši bogat znanstveni rad fakulteta, unatoč ponekad teškim okolnostima, s više od pedeset znanstvenih i stručnih skupova, radionica i seminara koji se godišnje odvijaju na Filozofskom fakultetu.

U svojem govoru na znanstvenom skupu, predsjednik je istaknuo kako su »Republika Hrvatska i Republika Italija dvije prijateljske zemlje s brojnim povijesnim i aktualnim vezama« koje »usmjeravaju bilateralne odnose prema dobrosusjedskoj i partnerskoj suradnji«. Bilateralni odnosi vidljivi su i u podršci Italije za članstvo u EU i NATO »smatrajući da je Republika Hrvatska učinila važne korake na putu integriranja«. I sam je predsjednik istaknuo važnost znanstvene obrade predmetne teme skupa, čije je istraživanje bitno ne samo za razumijevanje naše povijesti, već i današnjih hrvatsko-talijanskih odnosa. »Hrvatsko-talijanski odnosi proteklih su godina bili opterećeni problemima koji su proizlazili iz različitog gledanja na povijesna zbivanja između 1915. i 1947.«, ali i zbog »dovođenja u pitanje nekih odredbi mirovnih sporazuma sklopljenih nakon Drugog svjetskog rata«. Predsjednik se osvrnuo i na tijek povijesnih događanja nakon završetka Prvog svjetskog rata, na Rimski sporazum kojim je Italija dobila Rijeku te na talijansku politiku asimilacije Hrvata i Slovenaca (1918–1920), ističući posljedice »među različitim narodima u Istri« koje je »izazvao fašizam svojom totalitarnom jednonacionalnom politikom« što se nastavilo u prve dvije godine Drugog svjetskog rata. Kad je riječ o zločinima nad Talijanima, nakon oslobođenja Rijeke i napredovanja partizanskih jedinica prema Trstu, predsjednik je rekao kako se »niti jedan zločin ne umanjuje niti opravdava, nego se stavlja u povijesni kontekst«. Predsjednik se zalaže za forenzička istraživanja svih fojbi, a i za isplatu 35 milijuna američkih dolara odštete koje talijanska strana traži od Hrvatske, radi zatvaranja knjige Drugog svjetskog rata. Predlaže i izgradnju doma u Istri koji bi na prikladan način obilježio i zatvorio poglavlje hrvatsko-talijanskih odnosa od kraja Prvog do kraja Drugog svjetskog rata. Rješavanje događaja, kronologije i brojnih okolnosti treba prepustiti povjesničarima da bismo mogli »izgrađivati uzajamno korisne i prijateljske odnose između dvaju naroda i dviju zemalja«, zaključio je predsjednik. Samim time predsjednik je naznačio i važnost ovog skupa u rasvjetljavanju određenih pitanja na znanstvenoj razini, kakvu su pokazali i stručnjaci koji su izlagali na skupu.

U vremenskom razdoblju od dva i pol sata svoje referate redom su izlagali:

- Prof. dr. sc. Ivo Goldstein, Zagreb: *Talijansko-hrvatski odnosi u europskome kontekstu (1915–1947)*
- Akademik Petar Strčić, Zagreb: *Talijansko-hrvatski odnosi na istočnoj obali Jadrana (1915–1947)*
- Dr. sc. Milica Kacin-Wohinz, Ljubljana: *Talijansko-slovenski odnosi od 1915. do 1947. godine*
- Akademik Davorin Rudolf, Split: *Pravni sadržaj hrvatsko-talijanskih odnosa (1945–1947)*
- Dr. sc. Davor Mandić, Pula: *Fašistička represija i zločini u Istri*
- Ivo Kovačić, prof., Rijeka: *Fašistička represija i zločini u Gorskoj kotaru i na Kvarnerskome primorju*
- Dr. sc. Zdravko Dizdar, Zagreb: *Fašistička represija i zločini u Dalmaciji*
- Zlatko Begonja, prof., Zadar: *Tko je potpukovnik, primo seniore i prefekt Vincenzo Serrentino (Sicilija, 1919. - Šibenik, 1947.)?*

Možemo reći da je skup bio podijeljen u dva dijela. Prvi je dio detaljnije doticao faktografiju Prvog svjetskog rata, a činila su ga navedena prva tri izlaganja. Među ostalim, u njima je obrađena problematika početaka Mussolinijeva režima i ekspanzionističkih težnji prema Jadranu iliti *Mare nostrum* prema antičkom uzoru, a profesor dr. sc. Ivo Goldstein hrvatsko-talijanske odnose nadovezao je i na širi, izvaneuropski kontekst, npr. Afriku te pomorsku prednost Britanaca na Sredozemlju,

ističući ključnu ulogu istočne jadranske obale. Spomenuo je i iseljenja stanovništva iz zaleđa Knina i Drniša u Šibenik, kao i masovna ubojstva Židova i njihova iseljenja iz Rijeke i Opatije pod talijanskom vlašću na Sušak pod vlašću tadašnje Jugoslavije. Problematiku etničkih čišćenja u Istri obradio je i akademik Petar Strčić u svojem referatu, istaknuvši kako nisu samo Slovenci i Hrvati bili prvi narodi etnički očišćeni, nego i doseljenici poput Čeha, stavljajući naglasak na potrebu istraživanja svih fojbi, vrela i literature u svrhu osvjetljavanja povijesnih događanja u prvoj polovici 20. stoljeća. Dr. sc. Milica Kacin-Wohinz iz Ljubljane, koja zbog službene spriječenosti nije nazočila skupu i čiji je referat pročitao prof. dr. sc. Borislav Grgin, u svojem se radu osvrnula na talijansko-slovenske odnose, do čijeg je preokreta došlo tek nakon kapitulacije Italije, ističući nepovjerljiv odnos talijanske strane prema slovenskoj, koji je bio vidljiv i u pokušajima sprečavanja slovenskog gospodarstva.

Drugi dio skupa detaljnije se odnosio na faktografiju nakon Drugog svjetskog rata (1945–1947) i započet je izlaganjem akademika Davorina Rudolfa koji je istaknuo pravni aspekt potpisanih mirovnih ugovora u problematici hrvatsko-talijanskih odnosa, nadovezujući se i na današnje hrvatsko-talijanske odnose. Akademik je predbacio talijanskoj strani jednostrano tumačenje povijesnih činjenica, što je potkrijepio argumentom iz preambule mirovnog ugovora iz 1947. godine u kojem stoji da je Italija započela agresivni rat i da snosi pune posljedice. Sljedeći referat održan je nakon odlaska predsjednika, odmah nakon pauze, i gotovo u polupraznoj dvorani, no zbog toga nije nimalo manje važan. Dapače, dr. sc. Davor Mandić iz Pule osvrnuo se na fašističku represiju i zločine u Istri, na posljedice u školstvu, zatvaranje škola i tiskara, spaljivanje knjiga, devastiranje glagoljičkih spomenika, promjene imena i prezimena ljudi i toponima, na zabranu hrvatsko-slovenskih naziva i dr. Naime, jasno je da je do zaoštavanja hrvatsko-talijanskih odnosa ponajprije došlo zbog problema pripadnosti Istre i Rijeke, a ovaj referat dao je konkretan »pregled stanja na terenu«, odnosno pregled posljedica talijanske represije. Širi prostor talijanske represije obradio je dr. sc. Zdravko Dizdar iz Zagreba u svojem referatu *Fašistička represija i zločini u Dalmaciji* gdje ju prikazuje na gospodarskom, političkom i kulturnom planu stavljajući naglasak na prikaz talijanske politike. Spominje i postojanje koncentracijskih logora, zločina koje su počinili četnici i Talijani, kao i otpor stanovništva. Budući da je autor u svojem referatu koristio brojne citate i detaljnu numeraciju, osjećao se nedostatak slikovnog prikaza koji će, pretpostavljamo, biti nadoknađen u zborniku skupa koji je u pripremi. Iako profesor Ivo Kovačić iz Rijeke zbog bolesti nije prisustvovao skupu, njegov rad *Fašistička represija i zločini u Gorskoj kotaru i na Kvarnerskoj primorju*, koji se bavi statističkim podacima o broju ljudi zatočenih u logorima na području Gorskog kotara i Kvarnera, bio je pročitao. Logori su postojali u Lovranu, Bakru, Kraljevcima, a jedan od najozloglašnijih bio je Campor na otoku Rabu, u kojem su najbrojniji bili Slovenci, Hrvati i Židovi. Premda ne postoje konkretni podaci, procjena se kreće negdje između 13 000 i 15 000 zatvorenika, a prema autoru referata 1 447 ih je umrlo do 8. rujna 1943. godine kada su se zatvorenici uz pomoć stanovnika Raba oslobodili. Posljednji referat obrađivao je životopis zadnjeg prefekta Zadra (1943–1944) Vincenza Serrentina, pripadnika talijanskih okupacijskih postrojbi, koji je 1947. godine u Šibeniku osuđen na smrt kao zločinac te strijeljan. Njegov životopis bio je iznimno važan na ovom skupu, posebno zbog referencije na današnje hrvatsko-talijanske odnose te zbog njegova posmrtnog odlikovanja 10. veljače 2007. koje je dodijelio talijanski predsjednik Giorgio Napolitano i koji je tom prilikom prozvao »slavensku krvoločnu mržnju i slavenske aneksionističke težnje« za stradanja u istarskim fojbama te stavio pod upitnik mirovni sporazum iz Pariza 1947.

10. veljače 2007. Italija prvi put u svojoj povijesti obilježava Dan sjećanja na žrtve u fojbama i egzodus talijanskih izbjeglica iz Istre, Rijeke i Dalmacije, prema odluci u Parlamentu iz 2006. godine. Dan je izabran kao sjećanje na Pariški mirovni sporazum iz 1947. kojim je Jugoslavija dobila Istru. Svi državni čelnici u prigodnim govorima istaknuli su kako sjećanje ne smije stvarati novu mržnju, naglašavajući obvezu sjećanja.

23. ožujka 2007. održan je znanstveni skup pod pokroviteljstvom predsjednika Republike Hrvatske Stjepana Mesića, u prostorijama Filozofskog fakulteta u Zagrebu, na kojem su iznesene povijesne činjenice o povijesnim događajima od Prvog pa do Drugog svjetskog rata a koje se odražavaju i na današnje hrvatsko-talijanske odnose.

Time je doprinos ovog skupa svakako vidljiv u rasvjetljavanju povijesnih činjenica i događanja, koja, kao što smo i sami svjedoci, i danas donose brojne razmirice u hrvatsko-talijanskim odnosima te kao takav zaslužuje svaku pohvalu. Na težini dobiva samom nazočnošću Predsjednika i razgranatim temama koje obrađuje - od pravnih aspekata, obuhvaćanja šireg europskog i izvaneuropskog konteksta, posljedica talijanske i hrvatske politike na području Istre, ali i Dalmacije i Gorskog kotara, zahvaća i slovensku interpretaciju povijesnih događanja, bavi se statističkim podacima, referira na današnje hrvatsko-talijanske odnose segmentiranjem teme promatrajući je s aspekta djelovanja jedne osobe - Vincenza Serrentina itd. Bilo bi zanimljivo čuti i talijansku stranu na jednom ovakvom znanstvenom skupu. Tako bih zaključila izvješće istom posljednjom i zaključnom rečenicom referata akademika Davorina Rudolfa: »Zašto talijanska strana galami, a mi Hrvati intelektualci šutimo?« Tomu će, nadajmo se, pridonijeti i tiskanje zbornika sa skupa, najavljenog u hrvatsko-engleskom izdanju, no, nažalost, ne i u talijanskom.

PRO TEMPORE

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI

Pro tempore

Časopis studenata povijesti
godina IV, broj 4, Zagreb, 2007.

Glavni i odgovorni urednik

Goran Mihelčić

Uredništvo

Martina Borovčak, Vanja Dolenc, Goran Mihelčić, Filip Šimetin Šegvić

Urednički savjet, odabir i redaktura rasprava i članaka

Maja Crnjac

Dizajn i priprema za tisak

Nela Marušić
Željka Jordan

Lektura i korektura

Martina Kovačević
Jasna Šarić

Prijevodni sažetaka na engleski jezik

Davor Šoštarić

Izdavač

ISHA Zagreb - Klub studenata povijesti

Naklada

Tiskano u 500 primjeraka

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva i izdavača. Izdanje časopisa ostvareno je uz novčanu potporu Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i izdavačke kuće Profil International. Zahvaljujemo izdavačkoj kući Profil International na financijskoj potpori u tiskanju ovog broja. Časopis je besplatan.

Adresa uredništva:

ISHA Zagreb - Klub studenata povijesti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

E-mail:

isha.protempore@gmail.com